

UŻYTKOWANIE GRUNTÓW W DOLINIE WISŁYOD KAZIMIERZA PO DEBLIN

Obszar objęty pracą mieści się w dolinie Wisły, sięgając na południe po Kazimierz na północ po linię, biegnącą równoleżnikowo, w odległości około dwóch kilometrów na południe od Ięblina, oraz na zbocza doliny, nie obejmując wierzchołków. Jedynie w okolicy Puław zasięg jest nieco większy, gdyż teren podnosi się stopniowo, bez wyraźnej krawędzi. Jako granicę przyjęto linię kolejową Lublin - Warszawa. Ogółem obszar ten, nie wliczając powierzchni Wisły wynosi 136 km².

Opracowanie tematu wymagało dokładnego zbadania stosunków w terenie. Do tego celu użyto, jako podkładu, odbitek odpowiednich arkuszy mapy 1:25.000 /Puławy SW, NW, Zwoleń SE, Kozienice SE, Deblin SW/, na które nanoszono kolorami w miarę odbytej drogi odpowiednie kategorie użytków rolnych. Wyodrębniono siedem kategorii: pola orne, łąki, pastwiska, sady i ogrody, łoziny, nieużytki, lasy.

Metoda badań polegała na obchodzeniu kolejnych pól, o powierzchni przeciętnie jednego kilometra kwadratowego, przy czym, przy terenach otwartych, dobrze widocznych i wykorzystanych przez jedną kategorię użytków, można było związać obszar pola. Natomiast w wypadku trudniej dostępnych, sfalowanych, lub zasłoniętych lasem terenów, trzeba było przechodzić obrane pole w poprzek, często w kilku kierunkach. Droga piesza wyniosła w całości badań około 230 km.

Dolinę Wisły w badanym odcinku można podzielić na trzy części różniące się między sobą szerokością. Między Kazimierzem a Parchatką część największa, przełomowa, rozciąga się do 1 km szerokości, przyczym całą dolinę wypełnia Wisła, z wąskim, lub zależnie od stanu wody, szerokim pasem piaszczystych wysp i plaż częściowo porośniętych wikliną. Część ta stanowi końcowy, najgłębszy odcinek przełomu Wisły przez Wyżyny Południowe.

Od Bochofnicy do Parchatki dolina stopniowo rozszerza się do 1,5 km, pozwalając wykorzystywać pod uprawę i pastwiska prawy brzeg Wisły, podczas gdy lewy wznosi się prawie bezpośrednio od poziomu wody, tworząc wysokie zbocze opadające ku północy. Zbocze to stanowi wychodnię wapienia kredowego. Zalega on w grubych ławicach, dochodząc pod Nasiłowem do 25 m wysokości nad poziom Wisły.

Znajdujący się w tym miejscu kamieniołom pozwala podziwiać potężne pokłady opoki, odkryte na całej wysokości. Wzgórza prawego brzegu Wisły, również wieku kredowego /Wyżyna Lubelska/ pokryte lessami i osadami lodowcowymi, odsłaniają swe wnętrza w kamieniołomie koło Bochohnicy, z prawej strony rzeki Bystrej oraz na zboczu dalej ku północy. Między Parohatką a Bochohnią Wisła z kierunku SW -NE skręca pod kątem prostym na NW, tworząc w tym miejscu swój najbardziej na E wysunięty punkt.

Począwszy od Parohatki, dolina rozszerza się stopniowo do 3 km i po zwężeniu w okolicy Puław /do 1,5 km/ ciągnie się na tej szerokości aż mniej więcej po Wólkę Gołębską. Koryto Wisły przerzuca się pod Puławami z lewej strony doliny na prawą, z kolei pozostała wiając do uprawy szeroki pas po lewej stronie, wypełniony aluwialnymi osadami rzecznyymi - jak piaski, oraz żady piaszczyste i linkowate, stanowiące bardzo urodzajną glebę. Zbocza doliny wzdłuż wsi Góra Puławska i Bronowice odsłaniają znów miejscami wapienie kredowe, które na przestrzeni od Nasilowa do Góry Puławskiej giną pod osadami lodowcowymi. Po prawej stronie Wisły, od Puław do Wólki Gołębskiej rozciągają się utwory piaszczyste niższej terasy dennej - ciągną się one dalej ku północy, podczas gdy Wisła wykręca na wschód i pod Rogowem znów na północ, tworząc kolana wypełnione madami i piaskami, podobnie jak i po przeciwnej stronie Wisły.

Od Wólki rozpoczyna się trzeci odcinek doliny, rozciągającej się stopniowo do 12 km. Lewe jej zbocze wyznaczone jest przez krawędź wyżyny dyluwialnej przebiegającej wzdłuż miejscowości Kowala, Opatówice, Wysokie Koło, Sarnów, Kociołek, Nowa Zawada, Bąkowiec i dalej na zachód. Krawędź ta wyraźnie zaznacza się w terenie. Jej wysokość względna wynosi około 20 m, zbocza łagodne użyte pod uprawę. Między krawędzią, a szosą Wysokie Koło - Bąkowiec, zalegają utwory piaszczyste terasy wyższej. Dolina szosowa między szosą, a Wisłą, wypełniona jest madami i piaskami próchnicznymi. Po prawej stronie Wisły, od brzegu rzeki, aż do brzegu terasy, zalegają te same utwory, zaś na powierzchni terasy wydny i pagórki piaszczyste, przeważnie zalesione, wznoszą się stopniowo wyżej aż do linii kolejowej Puławy - Dęblin, tworząc jednocześnie dział wodny między Wisłą, a Wieprzem.

Koryto Wisły na całej przestrzeni jest umocnione wałami, z wyjątkiem części przełomowej, oraz wysokiego brzegu od Puław do Wólki Gołębskiej. Niektóre odcinki wału pobudowano dopiero w ostatnich dziesięciu lat przed wojną, jak np. od Puław po Parohatkę, lub z lewej strony Wisły, koło Sadłowie, po Górę Puławską. W czasie wojny Niemcy rozpoczęli budowę wału w okolicy Gołębia, gdyż dotych-

czasowy, służący jednocześnie jako szosa Gołęb - Dęblin, leży w zbyt dużej odległości od Wisły /przeszło kilometr/ i dzięki temu, około 400 ha ornego pola bywa narażone w czasie powodzi na zniszczenie. Obecnie prowadzi się dalej tę budowę.

Wysokość wału przyjmuje się zwykle do 1 m ponad najwyższy stan w-ody. Z notowanych dotychczas maximum w Puławach, największe miało miejsce w r. 1967 - 567 cm podczas gdy średni stan około 60cm na wodowskazie / zero wodowskazu na wysokość bezwzględną w Puławach 116,159 m w Dęblinie 109,415 m/. W roku 1934 w czasie letniej powodzi maximum w Puławach wynosiło 419 cm. Wały były wówczas niedokończone, most w Puławach w budowie, woda powodziowa rozlała się szeroko po polach. Obecnie ta ewentualność nie grozi, wały są pod stałym dozorem, słabe miejsca umocnia się. Jedynie w odcinkach gdzie wał jest położony w pewnej odległości od Wisły - jak koło Gołębia i po przeciwnej stronie, w okolicy kolonii Opatkowice, tereny przed wałem narażone są na zalewanie. Liczne jeziora koło Opatkowic świadczą, że woda dochodzi tam łatwo.

Wisła przed uregulowaniem zmieniała często koryto, o czym świadczą liczne starorzeczka i łachy, miejscami już wysychające. Naprzykład widniejąca na mapie 1:25000 długa i wąska łacha między Farchatką a Bochońnicą, istnieje obecnie w postaci trzech, odległych od siebie o przestrzeń mniej więcej stumetrową, zagłębień napełnionych wodą. Wskutek melioracji niektóre obszary też zmieniły swój wygląd. Naprzykład w wale zapasowym między Starym Kępcem a Gniewoszowem istnieje dużych rozmiarów śluza, zupełnie już dziś bezużyteczna, gdyż nie ma już rzeczki, która pod nią przepływała a podmokłe łąki osuszone, zostały częściowo zaorane. Liczne stawy na podmokłych obszarach między Bąkowcem a Wolą Klasztorną i Zalesie zostały już przez Niemców, w czasie okupacji, spuszczone i częściowo wysuszone. Do większych pozostałości wodnych należy duży staw między Sarnowem i Gniewoszowem. Z dopływów Wisła przyjmuje w tym odcinku tylko dwie rzeki z prawej strony: Bystrą pod Bochońnicą i Kurówkę pod Wólką Profecką. Bystra w swym ujściowym odcinku ma bieg bardzo kręty, płynie przez usypany przez siebie stożek napływowy głębokim, około trzech metrów, jarem. Kurówka rozwidła się w okolicy toru kolejowego na dwa ramiona i jednym płynie przez Wólkę Profecką, uchodząc również w głębokim jarze, drugie zaś, tworząc meandry wpada do Wisły o półtora kilometra na północ.

Odcinek przełomowy Wisły pod względem użytkowania gruntów mało jest wykorzystany. Po lewej stronie, od Wojszyna po Nasików zbocze doliny w połowie jest użyte pod uprawę, a w połowie zają-

zajmują je nieużytki, gdyż tylko po tę kategorię można podciągnąć strome zbocza porośnięte gęsto karłowatymi krzakami berberysu, jałowca i tarniny. Część płaska tej wąskiej doliny posiada pastwiska, a w dalszym ciągu - u stóp krzaczastego zbocza - kamieniste, zupełnie nie zarośnięte wybrzeże. Dopieroza kamieniołomem zaczynają się znów pola na łagodnym zboczu, u jego zaś stóp, obszar zarośnięty wikliną.

Po stronie prawej, od Kazimierza po rzekę Bystrą, również nie ma pól ornych. Zbocza zajmują ogrody, w niższej części, powyżej nich las mieszany, przeważnie brzoza i sosna. W parowach pastwiska dla licznych kóz. Poniżej szosy nad Wisłą wikliny przeplatane pastwiskami.

Od rzeki Bystrej do Parchatki mamy już trzy wyraźne strefy roślinności: między Wisłą, a krawędzią terasy akumulacyjnej, szeroki pas pastwisk, rzadko porośnięty drzewami, /topole nadwiślańskie/; od krawędzi do szosy pola orne, zaś od szosy w górę na zboczu /krawędź Wyżyny Lubelskiej/ widzimy mozaikę sadów, nieużytków, pastwisk i pól ornych. Ze względu na dobrą ekspozycję zbocza Okr. Tow. Organizacji i Kółek Rolniczych starało się przed wojną przeprowadzić akcję wykorzystania go pod sady. Częściowo udało się to, jednakże wojna wstrzymała dalszą planową akcję, a ciężka zima 1939/40 spowodowała duże straty w drzewostanie.

Od Parchatki do Puław, dolina stopniowo rozszerza się, pola zajmują prawie całą przestrzeń, wspinając się nawet na zbocza, chociaż domieszka nieużytków i lasów, a raczej zagajników, jest na nich jeszcze znaczna. Pastwiska nadbrzeżne zajmują już tylko wąziutki, kilkadziesiąt metrów liczący, pas przy samej krawędzi terasy akumulacyjnej, u jej stóp rozciąga się równie wąski pas plaży nadrzecznej. Na szerokości Mokradek występuje nad Wisłą szeroki około pół kilometra obszar wiklin, ciągnący się aż do wału mostowego. Towarzyszą mu pastwiska miejscie, zniszczone częściowo przy budowie wału, biegnącego od Włostowie. Akcja ogródków działkowych w Puławach zamienia stopniowo północną część pastwiska, przylegającą do mostu, na pola uprawne. Wzdłuż kachy, u podnóża krawędzi wyżyny, zajętej przez park Państw. Instytutu Gosp. Wiejsk., biegną pola doświadczalne tegoż Instytutu, oraz działki pracowników. Nad kachą, aż do kościoła Włostowickiego, ciągną się pastwiska. Za Puławami, w dalszym ciągu środkowego odcinka naszego obszaru, właściwa dolina ogranicza się do stromego wybrzeża. Na mapie uwidoczniono jeszcze około kilometry pas przylegający do niej, a ku północy stopniowo przechodzący w niską położoną dolinę zale-

wową w okolicy Gołębia. W pasie tym, aż do Wólki Gołębskiej ciągnie się las, z wyjątkiem pól, należących do Wólki Profeckiej. Na północ od Wólki Profeckiej leży w prawej połowie Wisły cały archipelag wysp, porośniętych łożyną. Z roku na rok obszar ich się zmienia, zależnie od stanu wody i od zmian, jakie wprowadzają powodzie wiosenne i letnie. W bieżącym roku stan wody był niezwykle niski, dzięki czemu wyspy i plaże uwidocznił na mapie, nie oddają całkowitego ich obrazu.

Po lewej stronie środkowego odcinka obszar w okolicy Sadłowie jest obrazem walki człowieka z kapryсами przyrody, w tym wypadku Wisły. Do niedawna obszarny półwysep porożcinany równoległymi zatokami, stanowił królestwo wiklin i nieużytecznych chwastów, w czasie każdej powodzi zalewanych wodą. Wał, poprowadzony w odległości dwustu metrów od Wisły zabezpieczył ów obszar od zalewów i doszedłszy aż do wysokiego brzegu w Czuwajowie, przeciął drogę, którą dostawała się woda z zatoki. Skutkiem tego już około trzy czwarte obszaru wewnętrznego zamienione zostało na pola orne, a prawdopodobnie i reszta wkrótce ulegnie tej zmianie. Pola należące do Sadłowie / folwark P I N G W / częściowo są zajęte pod uprawę, częściowo pod szkółki drzew ozdobnych. Między Nasilkowem a Sadłowicami zaznaczany na mapie las, jest już właściwie wspomnieniem. Działania wojenne w 1944 r zniszczyły go niemal doszczętnie. Również przeżędzony został las koło Góry Puławskiej, lecz nie w tak dużym stopniu.

Od mostu na północ, szeroka dolina zajęta jest całkowicie pod uprawę. Wał biegnie aż do Łeki blisko Wisły, następnie skręciwszy na zachód, oddala się od niej, pozostawiając na sznurze obszar wrzecionowatego kształtu, około pięcio kilometrowej długości, narażony na zalewy. Obszar ten jest również stopniowo zamieniany na pola orne. Świadczą o tym naprzemian biegnące pasy uprawnego pola i rzadkiego, wysokopiennego lasu. Zboże wyżyny od Góry Puławskiej do Kowaki w przeważającej części jest pokryte lasem. W kilku miejscach odsłaniają się pokłady opoki. W Bronowicach pewne urommalenie w-prowadza staw z młynem, obok rosnący chmielnik i duży park.

W najszerszym odcinku, z prawej strony Wisły, przeważają pola orne. W poprzednio opisanym już obszarze między starym wałem a brzegiem rzeki, widać tendencję do powiększania gruntów ornych kosztem pastwisk, i łąk. Kilka pozostałych jeziorok świadczy o możliwościach zalewu. Po wschodniej stronie wału terenka nieznacznie podnosi się w stronę toru. Wieś Gołąb leży nad starorzeczem, co widać z kształtu zarówno wsi, jak i łąki podmokłej,

zataczającej łuk. W okolicy Gołębia Poduchownego rozpościera się około półtora km. długi i o połowę węższy pas lasu, na południu przylega do niego obszar wydm piaszczystych, szeroki około 200 m. na północo - zachód ciągnie się pół kilometrowej szerokości wstęga łąk, przechodzących na drugą stronę wału. Łąki te należą do Borowiny, folwarku P I N G W, gdzie mieści się Stacja Zootechniczna. Hoduje się tam słynną gołębską rasę świń, owce i krowy. Zaraz za folwarkiem i wąskim obszarem pół zaczyna się znowu las. Na NW od Borowiny między torem i wałem niema już łąk; pola orne zalegają cały obszar z wyjątkiem nieużytków otaczających podłużne jeziorko koło folwarku Matygi. Na zewnątrz wału pastwiska, na południe od nich półtorakilometrowej długości obszar porośnięty łożyną, zalegający terasę zalewową. Obok wyspa, również zajęta pod łożynę.

W pozostałym obszarze, stanowiącym najszerszą część doliny, daje się zauważyć większa, niż w dotąd opisanych terenach powierzchnia zajęta przez łąki i przez nieużytki. Na ogół jest to teren płaski, sfalowany tylko w okolicach Gniewoszowa, Sławczyna i Wólki Bachońskiej. Na południe od szosy Gniewoszów - Bąkowiec występuje kilka płatów lasu, najwidoczniej pozostałość po większym obszarze leśnym, zmniejszonym przez wykarczowanie. Naogół występuje sosna z domieszką brzozy. Czasem zdarza się, że grunt zostaje zatorany chociaż nie wszystkie drzewa zostały usunięte.

Łąka zaznaczona na zachód od linii kolejowej Bąkowiec Wysokie Koło stanowi teren podmokły, jednakże najwidoczniej w miarę możliwości zajmowany pod uprawę. Każde trochę bardziej wyniesione miejsce jest wykorzystane. Obok Nowej Zawady widoczny język poziomiczym wybiegający na wschód, w terenie ściśle odgranicza uprawne pola od podmokłych łąk. Olbrzymi płat nieużytków między Wólką Bachońską a Bąkowcem, również moczary porośnięte trawą, trzciną i rzadkimi kępami krzaków i drzew. Przylegające do nich łąki tym tylko się różnią że niemają domieszki roślin krzaczastych i drzew. W opuszczonych przez Niemców stawach rośnie trawa właściwa moczarom.

Wsie Wola Klasztorna i Zalesie, w stosunku do otaczających łąk, leżą jakby na wale. Gdzie kończy się wyniosłość wału tam też kończy się pole orne, a zaczyna płaska łąka, lub nieużytki. Na północ od Sławczyna widniejący pas nieużytków - to w naturze prawdziwa dżungla na bagnie. Rosną tam gęsto bujne olchy, rozga-

łęzione wprost od ziemi na kilka grubych ramion, wysokości normalnych drzew, po płaskim, tofiastym podłożu płynie w zawiłych meandrach leniwa rzeczka, poza tym cisza i brak ptaków, wszystko sprawia wrażenie jakiegoś krajobrazu z okresu węglowego, tylko w chłodniejszym klimacie.

Następny pas nieużytków, przylegający do wsi Zalesie od przodu, to znów teren niewykorzystany gospodarczo. Rośnie tam mianowicie, już prosto w wodzie, trzcina, jakiej można używać do tynkowania. Jej wysokość i obfitość występowania świadczy o tym że nie jest eksploatowana, możliwe, że dzięki trudnej dostępności

Szeroki na przeszło kilometr pas łąk na wschód od Zalesia, jest atakowany przez pług od strony wsi Nagórniki i Borek. Prawdopodobnie w przyszłym roku, konfiguracja dziś zakreślonych obszarów znów się zmieni, tak, jak zmieniała się już w trakcie terenowych badań, ponieważ akurat był czas orki jesiennej. Na wschód od szosy Gniewoszków - Borek, poza przylegającymi do niej łąkami, rozciąga się równy, płaski teren, całkowicie wykorzystany pod uprawę. Na północ od linii kolejowej Zajezierze - Bąkowiec widać przedłużenie występujących po jej południowej stronie terenów. Rozległe, płaskie pola należące do Sieciechowa, łąki pastwiska na więcej podmokłych obszarach i znów pola orne w okolicy Zajezierza.

Sady towarzyszą naogół wsłom starszym, dawnej zagospodarowanym. Przy nowych koloniach, rozrzucanych wśród pól, najczęściej zdarza się, że pole podchodzi wprost pod dom mieszkalny, Często powodem braku sadu jest albo zbyt piaszczysty, albo podmokły teren.

Pomiary planimetrem na mapie ogólnej dadzą się ująć w następującą tabelę:

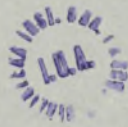
Rodzaj użytku	Pow. w km ²	%
pola orne	81.9	60.2
łąki	13,2	9.7
pastwiska	6.2	4.6
ogrody i sady	4.6	3.4
lasy	16.0	11.7
łoziny	5.0	3.7
nieużytki	9.2	6.7
razem	136.1	100.0

W tym na wyspy przypada: łożnin 3,1 km², nieużytków 0,4 km².

Osady ludzkie w czasie wojny najwięcej ucierpiały w pasie nadwiślańskim. Najbardziej poszkodowana została Góra Puławska i Adamówka w okolicy Puław, a Nasiłów i Wojszyn na południu. Wsie te zupełnie zniknęły z powierzchni ziemi podczas działań wojennych 1944 roku. Obecnie odbudowują się na nowo, na tych samych miejscach, pomimo, iż okazało się, że na wypadek pożaru, za gęsto stojące domy muszą ulec zniszczeniu. Tradycja jest silniejsza.

Reasumując dotychczasowe spostrzeżenia, można stwierdzić, że naogół w omawianym obszarze panuje tendencja do jak największego wykorzystania terenu pod pola uprawne. Jest to zrozumiałe ze względu na charakter wyłącznie rolniczy tego obszaru. Brak jakichkolwiek ośrodków przemysłowych, mogących dostarczyć zarobków ludności, zmusza ją do liczenia na własne siły. Miasta, jak Puławy i Kazimierz, poza tygodniowymi targami nie przyciągają okolicznej ludności żadnymi dochodowymi możliwościami. Wykorzystanie Wisły i łąch pod względem rybołówczym również jest słabe ze względu na małą konsumpcję ryb, ma ono charakter raczej amatorski.

Obwałowanie Wisły i zapewnienie na przyszłość bezpieczeństwa od powodzi pozwoli na całkowite wykorzystanie terenu pod uprawę.

ca

Województwo Warszawskie.

Województwo Kieleckie.

Woj. R z e s z o w s k i e.

R.
 R.
 J.
 Z.

--- GRANICE WOJEWÓDZTWA
 ● MIASTA POWIATOWE
 RZĘKI
 ——— ISTN. } DROGI WODNE
 - - - - - PROJ.

————— ISTN. } DROGI I KL.
 - - - - - PROJ. }
 ——— ISTN. } " II KL.
 - - - - - PROJ. }
 ——— ISTN. } " III KL.
 - - - - - PROJ. }
 ——— ISTN. } DROGI TURYST.
 - - - - - PROJ. }
 ——— ISTN. } DROGI ŻELAZNE
 - - - - - PROJ. } NORMALNO TOR.
 ——— ISTN. } DROGI ŻELAZNE
 - - - - - PROJ. } WĄSKO TOR.

ROZMIESZCZENIE KSZTAŁTÓW WSI NA TERENIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO.

Podziałka 1:300000

WYKAZ ZNAKÓW

		Okolnica
		Owalinca
		Wies wielofazna bezładna
		Widlica
		Ulicówka
		Łańcuchówka
		Szeregówka
		Rzędówka
		Wies wielofazna, szeregówka
		Wies samotnicza
		Przysiółki

WYKONANO W REGIONALNYM URZĘDZIE
PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO W LUBLINIE
14.7.1948.

zaf. do pracy mgr. E. Dziubiński